

ה"ירושלמית", והתנאים שלאחריהם ב"צפורית"¹⁵. מה שמראה כי לבית שמאי ובית הלל קדמה משנה שלמה המנוסחת מן התקופה ה"מדברית". למן התקופה הרומית לא היתה קיימת ה'פרוטה' המוכרת רבות במשנה (שירר ח"ב 55 וכן מוכח בקדושין יב). משמעות הדברים היא כי המשניות הסתמיות קודמות לתקופת ב"ש וב"ה¹⁶. בהתאם לכך מקשים האמוראים בנדה ב: על שמאי הזקן מן המשנה במסכת מקואות ומן התוספתא בתרומות.

המשמעות של המסקנה כי המשנה חוברה הרבה קודם לבית שמאי ובית הלל, אינה רק הקדמת ההלכה בעוד כמה מאות שנים. אלא היא מעבירה את מסורת תורה שבעל פה, מתקופה של שיבוש וגלות, לתקופה של עם היושב בארצו. מלבד שהיא מלמדת אותנו כי ההלכה נמסרה, והוכרעה לפי מסורת דורות קודמים, ולא כל דור כפי רצונו והבנתו. אם המסורת ההלכתית כפי שהיא משתקפת במשנה כבר נהגה בצורה מסודרת בימי החשמונאים, סביר מאד להניח כי היא מבטאת את תפיסת התורה בישראל לפחות מאז ימי שיבת ציון. בפרט בהתחשב בעובדה שאנו מוצאים בראשית המאה ה-1 לפנה"ס את הלל עולה מבבל ומתמנה לנשיא ישראל, כאשר מכירים בגדולתו לאחר שניצח בויכוח ההלכתי (פסחים טו). משמעות העובדה הזו שכל המערכת של תקנות דרבנן ודרשות וכו' שהשתלב בה הלל כה יפה, היתה כה קדמונית עד שגם בבבל היתה ברורה וידועה. וגם מכאן ואילך אנו מוצאים בבבל חכמים גדולים, כמו ר' נתן הבבלי, מנחם הבבלי, ר' יהודה בן בתירא, ועוד רבים¹⁷.

ברור כשמש שאם היו מתפתחות בראשית ימי הבית השני קהילות שונות בעלות תורה שבעל פה ונה, שההבדלים היו רק הולכים ומתעצמים, שהרי

15 ראה: ערובין פג, שו"ת נודע ביהודה או"ח לח המציין למקומות רבים וכן כל מס' מקואות השניה במדה מדברית. ב"ש וב"ה במדה ירושלמית: חלה א ב.

16 אמנם אלקב, ויינברג, ועוד, התווכחו עם הלוי בעיקר השערתו על כך שהמשנה היתה מנוסחת ללא כל שינוי, אך דבריו של הופמן עדיין מכריעים. וגם אלקב ויינברג מודים כי אם אין המדובר במשניות קדומות, מצד ניסוחן הקבוע, מדובר בהלכות קדומות, ולעניינו אין כ"כ משמעות אם הניסוח שלפנינו הוא עתיק, אלא לכך שההלכה כבר נתנסחה אז במבנים קבועים, ועל כך אין ויכוח. השגותיו של אלקב עמ' 81-2 קלושות ביותר (הוא מתעלם למשל מן הראיה ממטבעות ירושלמיות ומדבריות ומרבות אחרות), ועיקרי התיאוריה שלו עוסקים בסדר, בקיבוץ ההלכות זו אצל זו, ולא בנוסחן העתיק. וכן שאין ראיה לימי כנה"ג דווקא.

17 במדרש (קהלת רבה ז ז) מסופר שרבי למד את המקרא לפני רב המנוגה דבבלי, (וכנראה הכוונה לרבי יהודה נשיאה נכדו של רבי מסדר המשנה). "בתחלת המאה ה-1 לפנה"ס היתה ממלכה יהודית בנהרדעא, ובאמצע המאה התגוררו מלכי חדייב, וכן ניכרה השפעת היהדות בממלכת מישן, בסוף שלטון פרתיה גברה השפעתה אפילו על בית המלוכה הפרתית", אנצ"ע ערך עראק, עמ' 129.